

פנינים משולחן רבנו הגאון

רבי אברהם גנחובסקי

זצלה"ה

לע"נ הרבנית
הצדקנית מרת
אסתר הרטה ע"ה
בת הר"ר רפאל
יונה זצ"ל

פרשת בחוקותי תשע"ט

ויש לדון כהצד הראשון, דהרי בחזון איש (חוי"מ ליקוטים סי' י"ט לדף כ"ד א') נקט דאחרי שהוזמו המזימים, הגמר דין חוזר למפרע, ואין צריך לדונו מחדש.

אמנם אם לא הוזמו המזימים, ובאו עדים אחרים על המאורע, בזה מסתברא דבעינן גמר דין חדש.

ג. גוסס שנתרפא

אמנם כל הא דאמרינן דנתברר למפרע, היינו דוקא לענין אם הוזמו העדים, אמנם בגוסס שנתרפא, יש לדון דבאמת אין לו ערך, דמה שהעריכוהו בהיותו גוסס לא יחול כיון דאז היה גוסס, והא שאחר כך נתרפא הוה מצב שנתחדש. וכן הדין לענין חיוב דמים.

חיוב דמים בהוזמו העדים

הנה יש לעיין עוד, מהו בכהאי גוונא לענין חיוב דמים, כגון בפלוני שנגמר דינו למיתה, ואמר אחד דמי פלוני עלי, ואחר כך הוזמו העדים. מי אמרינן דפטור מלשלם דמיו, דהרי בשעה שהתחייב לא היה לו דמים, או דילמא חייב לשלם דמיו, דאגלאי למפרע דהיה לו דמים, דהרי אגלאי דהעדים היו זוממין.

א. מזיק בשר בשעה שסברו שטריפה

הנה שורש הספק קא נגעא נמי לענין מזיק חפץ, כגון בהיו עדים שהדבר אסור באכילה או בהנאה, והזיק אדם את החפץ, ואחר כך הוזמו העדים, האם חייב לשלם מחמת מזיק.

כגון בגוונא דהיו ט' חנויות מוכרות כשירה ואחת מוכרת נבילה, דאמרינן דבנמצא הלך אחר הרוב ומותר לאוכלו, ובא אחד ומצאו והוה דידיה מכיון דאין בו סימן, ובאו ב' עדים שהוא נבילה, ואחר כך הוזמו העדים, ואם כן הדר מוקמינן לה שהוא כשירה מצד הרוב. ובא אדם והזיק האי חתיכה.

והנה אם הזיק לאחר שהוזמו, או קודם שהעידו, ודאי דחייב לשלם ככשירה, והנדון אם הזיק לאחר עדותם וקודם הזמתם, האם ישלם כמחיר של כשירה או דילמא כמחיר של נבילה.

ב. צדדי הספק

הנה צדדי הספק, דלחד גיסא יש לדון דחייב לשלם דמים כמחיר של בשר כשירה, דהרי השתא אגלאי למפרע דהעדים היו זוממין, ואם כן באמת הבשר היה דבר יקר, ואם כן ישלם כשעת היוקר.

אמנם לאידך גיסא יש לדון דלא ישלם אלא כמחיר הזול של נבילה, דהרי מכל מקום באותה שעה שהזיק והתחייב לשלם דמיו היה זול, ואם כן חשיבא כנתייקר אחר כך. [וכן הוא צדדי הספק לענין הנידון הנ"ל בחיוב דמים כשנגמר דינו למיתה].

ג. מסברא הוה טעות וישלם הכל

הנה מסברא נראה דחשיבא טעות, וישלם הכל. [ויש לדון מפאת דנתייאש מהאכילה, וכדכתבו תוספות בכריתות כ"ד א' ד"ה דאמר].

אך יש לדון דאין כן, דהרי אם היה שמועה בשוק שעומדים לבנות דירות רבות, וכתוצאה מזה ירד הערך, והזיק אדם להאי דירה, ואחר כך נתברר שכל השמועה בטעות יסודה, חשיבין לה כזול ולא אמרינן דהיה טעות, ואם כן יש לומר בעדים נמי.

נגמר דינו והוזמו עדי

כָּל חָרֵם אֲשֶׁר יִחָרֵם מִן הָאָדָם לֹא יִפְדֶּה מוֹת יוֹמֵת (כ"ז כ"ט)
הנה אמרינן במשנה בערכין (ו' ב') מי שעבר עבירה שחייבין עליו מיתה, ונגמר דינו למיתה בבית דין של ישראל, ואחר כך אמר אחד עליו ערכו עלי, אינו חייב כלום, דמי שחייב מיתה אין לו ערך. ויליף מהא דכתיב 'כל חרם אשר יחרם מן האדם לא יפדה', ופירש רש"י, מי שהוא ראוי ליחרם וליהרג אינו בכלל פדיון. ויש לדון מהו בנגמר דינו למיתה ואחר כך הוזמו העדים, האם יש לו ערך:

א. אין לו ערכין

צדדי הספק, דלחד גיסא יש לדון דאין לו ערכין ופטור, כיון דהעריכוהו בשעה שאין לו דמים.

ב. יש לו ערכין

אמנם לאידך גיסא נראה דיש לו ערכין וחילל הערך למפרע, דהא אגלאי מילתא דלא היה גמר דין. והרי לא סגי בהא שילך ליהרג, אלא בעינן גמר דין אמיתי, דהרי על ידי גמר דין של עכו"ם ודאי יש לו ערכין כיון דאינו כדן. [ואף היכא דמעידין עליו מכח הגמר דין להתיר את אשתו]. ואם כן שפיר נימא דבנידון דידן הרי אגלאי מילתא דלא היה גמר דין ואם כן יש לו ערכין.

[וכן הא מצאנו (ערכין ד' ב') דהמעריך מנוול ומוכת שחין נידון בערכין, אע"פ שאין להם שווי, ועל כרחך מוכח שבערכין חייב גם כשאין להנערך שווי, ויוצא ליהרג שאני, דיש עליו דין מיתה].

ב. פנים יפות ומנחת חינוך

הנה כתב בפנים יפות (שם ד"ה נפשות) דאם דהוזמו העדים לאחר גמר דין, [או הגוסס הבריא], פטור, כיון דהעריכוהו בשעה שאין לו דמים. אמנם ראיתי דכתב במנחת חינוך (מצוה ש"ט) לדבר פשוט דבהוזמו עדי חילל הערך למפרע וחייב לשלם הערכין.

כמה נידונים בהנ"ל

הנה יש לדון בנידון הנ"ל בכמה נידונים. א. מהו לענין נכרי. ב. מהו אם הוזמו הזוממין ג. מהו בגוסס שנתרפא:

א. גמר דין אצל נכרים

הנה יש לעיין למאן דאמר (רבי מאיר, כדאייתא במשנה בערכין ה' ב') דנכרי דנכרי נערך, האם נערך באופן שהיה עליו גמר דין בבית דין של נכרים מכח אחת ממצוות בני נח.

ובפשוטו בזה הוי שפיר גמר דין כיון דהיה כדן.

[ויש לעיין לענין הא דאמרינן בסנהדרין (ע"א ב') דאשתני דינא אשתני קטלא בנתגייר, אבל לאחר גמר דין לא אמרינן לה, האם היינו דוקא בבית דין של ישראל או דילמא גם בבית דין של בני נח].

ב. הוזמו המזימים

תו יש לעיין, להאמור דבהוזם העדים אגלאי דהיה לו ערך, מהו אם אחר כך הוזמו המזימים, מי אמרינן דאגלאי למפרע שכבר נגמר דינו למיתה, ואם כן לא חל הערך, או דילמא בעינן עכשיו גמר דין חדש, שהרי נפטר מגמר דין הראשון, ואם כן היה לו ערך.

דבעינן זכר ודאי ונקיבה ודאית, ומכל מקום יש לו דמים. וכתב בשפת אמת (ערכי ב' א') דהדמים יהיו כמחיר שמשלמים על ספק.

ויש לעיין מאי שנא מהך דכתב במהרש"ם דערך המזיק דהשתא תליא בהכרעה שיהא אחר כך האם העוף כשר, והכי נמי נימא דערך הדמים תליא בהא שיתברר אחר כך מה דין הטומטום, דאם נקרע ויתברר שהוא זכר או נקבה, אם כן צריך לשלם לפי מה שהתברר. ויש לחלק דהתם במהרש"ם עומד להתברר מיד, משא"כ הכא אינו עומד להתברר מיד. אלא יש לעיין מהו בטומטום שעומד להקרע מיד.

מזיק בשר הכשר מטעם רוב

הנה יש להביא עוד ראייה להנ"ל, דהנה בשר הנמצא במקום שרוב הבשר כשר, והזיקוהו, חייב המזיק לשלם כמחיר בשר כשר. ותיקשי, דניחוש שמא הוה נבילה דאין הולכין בממון אחר הרוב, אלא חזינן דזהו מחירו.

א. כיון דמותר האכילה

הנה אולי התם עדיף דכיון דמותר באכילה אם כן זהו מחירו. אבל אינו מוכרע, והרי מהו אם יתברר אחר כך שהיה נבילה.

ב. הוחזק למילי אוחרי

הנה לפי מה שכתב בהפלאה בכתובות (ט"ו ב') דכשהוחזק למילי אוחרי מהני הרוב גם לממון, יש לדחות, דגם כאן הוחזק לבשר כשר למילי אוחרי.

אבל אין כן דעת תוספות בכמה מקומות (כתובות שם ד"ה להחזיר, כ"ט א' ד"ה ועל הכותית). ועיין בתשובות הגרע"א (תנינא ס"י קכ"ט וס"י קמ"ח) דאזיל בסברת הפלאה, אך הגרע"א במקום אחר (תנינא ס"י ס"ז) נקט לד"נא דלא כהפלאה, דכתב לענין פדיון הבן ולא ידעינן אם לוי או כהן דפטרינן ליה מפאת דאין הולכין בממון אחר הרוב.

ג. מכה בהמה ישלמנה

הנה בהפלאה בכתובות (שם) הביא נמי ראייה ממכה בהמה ישלמנה, ודילמא במקום סינף היה נקב, וכן בנגיחת השור דילמא היה טריפה. ולכאורה הא מכל מקום זו שומת השור, אלא חזינן דפסיקא ליה דאזלינן בתר האמת.

ומיהו התם יש לומר דהיה עומד להתברר לאחר מכאן דהיה טריפה.

ד. סיבת המחיר

הנה ודאי דבהמה שעברה בדיקה ונמצאת כשירה, משלמים עבורה יותר מסתם בהמה, דיתכן שתהא טריפה, ומכל מקום לאחר ששילם ונמצאת כשירה לא יוכל המוכר לדרוש יותר דהכא הוסכם ביניהם דזה המחיר.

והנה אם תימצא טריפה ישאר המקח, הדבר מובן שעשו מחיר באמצע, אבל באמת בנמצאת טריפה הא הוה ליה מקח טעות, [ולא מפאת הבדלי המחיר אלא מפאת דרצונו בבשר שיכול לאכלו ואף אם יהא אותו המחיר], ואם כן נמצא דהקונה משלם קודם בדיקה פחות מכשירה ואע"פ שאם טריפה יקבל כספו. וצריך לומר דמכל מקום הכי הסכימו מפאת דלא כל טריפה מתבררת וגם לא תמיד חוזר המקח וכיוצא בו.

מעתה הא דהקשה בהפלאה במכה בהמה ישלמנה, ישלם המזיק פחות מכיון דדילמא הוה טריפה, דאין הולכין בממון אחר הרוב, הנה לכאורה יש לומר דזהו המחיר, ואף כשיתברר דהוה כשירה אינו נוטל יותר, ואע"פ דמחיר זה הוא נמי מחמת הידיעה שאם יהא טריפה יקבל כספו, והשתא בתשלום הנויקין אין כאן ענין זה, מכל מקום השתא הם דמי החפץ. ולא אדע אם כל זה נכונה. [א"ה. וכן נפקא מנה בטענה זו לענין הנידון הנ"ל בבשר שנמצא].

אבל יש לחלק, דעל ידי עדות חשיבא טעות טפי, כיון דהעידו שקר. ואע"פ שבהא שמועה נמי הוה שמועה שישודה שקר, מכל מקום יש לחלק דעדות הוה טעות טפי.

להוכיח נידון הנ"ל

הנה הבאנו לעיל נידון לענין חיוב דמים, בפלוני שנגמר דינו למיתה, ואמר אחד דמי פלוני עלי, ואחר כך הוזמו עדי, האם חייב לשלם. ויש לדון להוכיח כשתי הצדדים:

א. חיוב דמים

הנה לחד גיסא, לכאורה שמעינן מדברי פנים יפות הנ"ל דסבירא ליה דבגווי הנ"ל לא ישלם מכיון דאזלינן בתר שעת החיוב, ומה שאחר כך הוזמו העדים חשיבא כנתייקר. דהרי כתב בהדיא לענין חיוב דמים, דבהוזמו עדי פטור מלשלם, והכי נמי נימא לענין גוונא דמזיק.

ב. מהרש"ם מבואר לא כך

אמנם לאידך גיסא, לכאורה מדברי מהרש"ם מתבאר דחייב לשלם, דהנה אשכחן עובדא בתשובות מהרש"ם (ח"א ס"י ע"ה) באשה שחטפה תרנגולת מן השוק, שסברה שהוא שלה, ושחטה וראתה בו שאלה של טריפות, ויען שנזדמן לה קונה נכרי לא שלחה לשאול להרב אלא מכרה לנכרי בול כדמי טריפה, ונתברר שלא היה שלה. מעתה הנידון כמה היא צריכה לשלם להבעלים.

ומתבאר מדברי מהרש"ם, דאם הזיקוהו או פשעו בה בגוונא דחייב שומר בתשלומין, [כגון ששלח לשאול למורה הוראה והשליח הזיקו או פשע בו], פטור המזיק מהמחיר היקר, דיש ספק מה ערך החפץ, דתליא מה היה הרב פוסק, דאם הבשר אסור מחירו זול, ואם הבשר מותר מחירו יקר, והלכך המוציא מחבירו עליו הראיה ופטור מספק. וזה כאשר המזיק הנתבע, אך אם בעל החפץ חייב כסף למזיק, יכול לנכות מחיובו המחיר היקר כיון דאיהו מוחזק.

אמנם מתבאר להדיא מדברי מהרש"ם דאם לאחר שהזיק החפץ נשאלה השאלה, כגון שהיתה תרנגולת והיה שאלה בצומת הגידין והשליח פשע או הזיק בכל התרנגולת, אך צומת הגידין נשארה, ושאלו את המורה, בזה כפי שירה אחר כך יתחייב המזיק, דאם יורה להיתירא יתחייב המזיק במחיר היקר ואם יורה לאיסורא חייב במחיר הזול. [דאם לא כן לא שייך למידן המוציא מחבירו עליו הראיה]. והשתא אם נימא כפנים יפות דלא אמרינן דאגלאי למפרע דלאחר ההזמה המחיר גדול, אם כן לכאורה תיקשי פיסקא דמהרש"ם, דיש לשום החפץ כערכו קודם ששואל להמורה.

ג. לחלק

אלא יש לחלק, דשאני בגונא דמהרש"ם דהדבר כמו בספק קמן, והלכך קבעינן דיש ספק מה מחירו, משא"כ בגוונא דפנים יפות לא היה הדבר בספק, דהרי עדיין לא היה שום נידון על כשרות העדים.

ד. נפקא מינה כשכבר באו עדים

הנה לפי זה אם אמר דדמי זה שיצא ליהרג עליו, והיה לאחר הגמר דין וכבר באו עדים והזימו, אך טרם נפסק הדין, יודה פנים יפות, דידענו דיש כבר ספק על דמי האדם.

אך אולי עדיין יש לחלק, דכל זמן שלא נגמר הדין דפטור, לא מספקינן בעדים הראשונים ואמרינן דהאחרים המזימים הם עדי שקר.

וגם היכא דהנידון לא על ידי הזמה אלא באופן שמכח הרוב או חזקה נגמר דינו למיתה, והעדים המזכים מעידים כנגד רוב או חזקה, וטרם נגמר הדין לזכותו, לא מספקינן.

ודוחק הוא דמכל מקום קמן הוי ספק לענין המחיר.

ה. טומטום

הנה אמרינן (ערכי ד' ב') דטומטום או אנדרוגינוס אין לו דין ערכין,